

UOT 371

Afət Yaqub qızı Süleymanova
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru
Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin aparıcı məsləhətçisi
<https://orcid.org/0000-0002-7078-5400>
<https://doi.org/10.5281/zenodo.6445019>

“TƏHSİLİN ƏSASLARI” FƏNNİ ÇƏRÇİVƏSİNDƏ GƏLƏCƏK MÜƏLLİMLƏRİN MƏKTƏB TƏCRÜBƏSİNİN YENİ MODELİ

Афет Язуб гызы Сулейманова
доктор философии по педагогике
ведущий консультант Министерства Образования Азербайджанской Республики

НОВАЯ МОДЕЛЬ ШКОЛЬНОЙ ПРАКТИКИ ДЛЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ПО ПРЕДМЕТУ «ОСНОВЫ ОБРАЗОВАНИЯ»

Afet Yaqub Süleymanova
leading consultant of the Ministry of Education of the Republic of Azerbaijan,
doctor of philosophy in pedagogy

A NEW MODEL OF SCHOOL PRACTICE FOR FUTURE TEACHERS WITHIN THE SUBJECT "FUNDAMENTALS OF EDUCATION"

Xülasə. Bu məqalədə dörd semestri (270 saat) əhatə edən eksperimental “Təhsilin əsasları” fənni çərçivəsində tərtib edilmiş pedaqoji təhsilin mərhələli təşkilinin yeni modelinin tətbiqinə dair ilkin nəticələr mübadilə edilmiş, dəyərləndirilmişdir. Fənnin dördüncü (axıncı) semestrinin məzmununu əhatə edən yeni məktəb təcrübəsinin proqramı və pilot ali məktəblərin müəllimləri ilə keçirilən təlimlər zamanı həyata keçirilən tədbirlər təsvir edilmiş və nəticələr müzakirə edilmişdir. Təlimlərdə iştirak edən ali təhsil müəssisələrinin müəllimlərinin rəhbərliyi ilə Azərbaycanın 11 şəhər və rayonunda 18 məktəbdə tətbiq edilən yeni məktəb təcrübəsi modelinin peşəkar gələcək müəllimlərin formalaşmasında rolu qiymətləndirilmişdir.

Açar sözlər: məktəb təcrübəsi, yeni model, özünütəkmilləşdirmə, özünürealizə, məktəbin və sinfin idarəedilməsi

Резюме. В данной статье были обменены и оценены предварительные результаты применения новой модели поэтапной организации содержания и технологий педагогического образования, разработанной в рамках экспериментального предмета «Основы образования», охватывающего четыре семестра (270 часов). Были описаны программа новой модели школьной практики, охватывающая содержание четвертого (последнего) семестра предмета, и мероприятия, проведенные во время тренингов с преподавателями пилотных университетов и обсуждены результаты. Оценена роль новой модели школьной практики в формировании будущих профессиональных педагогов, применяемой в 18 школах 11 городов и районов Азербайджана под руководством преподавателей высших учебных заведений, участвующих в тренингах.

Ключевые слова: школьный опыт, новая модель, самосовершенствование, самореализация, управление школой и классом

Summary. The preliminary results of the application of a new model for the staged organization of content and technologies in teacher education, developed within the framework of the experimental subject "Fundamentals of Education," which lasted four semesters (270 hours), were discussed and evaluated in this article. The material of the fourth (final) semester of the subject, as well as the activities carried out during trainings with instructors from pilot institutions, were detailed, and the outcomes were reviewed. The role of

a new school practice model in the creation of future professional teachers, which was implemented in 18 schools in 11 towns and regions across Azerbaijan under the supervision of teachers from higher educational institutions who took part in the trainings, was evaluated.

Key words: *school experience, new model, self-improvement, self-realization, school and class management*

Respublikanın üç ali təhsil (ADPU, AMİ və filialları GDU) müəssisəsində eksperimental fənn kimi 2009-2011-ci illərdə tətbiq edilmiş və 2017-ci ilədək tədrisi davam etmiş “Təhsilin əsasları” fənni çərçivəsində pedaqoji təhsilin məzmun və texnologiyalarının mərhələli təşkilinin modeli sınaqdan çıxarılmışdır. Tərəfimizdən hazırlanmış təhsil proqramı pedaqoji ictimaiyyətin müzakirəsinə təqdim edilmiş proqram üzrə gələcək müəllimlər 270 saat ərzində auditoriya şəraitində praktik məşğələlərdə müasir müəllim üçün əhəmiyyətli olan məsələləri öyrənmiş və əldə etdikləri bilik və bacarıqları real məktəb şəraitində təcrübə etmişlər. Belə ki, fasiləsiz pedaqoji təhsilin birinci mərhələsi olan “özünü-təşkil”ə – “Təhsilin fəlsəfəsi” bölməsində, ikinci mərhələsi olan “özünü-təşkil”ə – “Cəmiyyətin təhsil ehtiyacları və onların hüquqi təminatı” və “Təhsildə dövlət siyasəti” bölmələrində, üçüncü mərhələsi olan “Elmi-pedaqoji təşəkkül”ə – “Kurikulum və təlimin əsasları” bölməsində nail olunmuşdur. Bu prosesdə gələcək müəllimlər öz pedaqoji təfəkkürlərini formalaşdırmış, hüquqi savadlı təhsil işçisi, vətəndaş-müəllim olmaq üçün işə cəmiyyətin təhsil ehtiyaclarını və onların hüquqi təminatını araşdırmalar yolu ilə öyrənmiş, dövlətin prioritetlərinə əsaslanan təhsil siyasətini tədqiq edib, öz vəzifə və məsuliyyətlərini müəyyənləşdirmiş, fəaliyyətlərini planlaşdırıb onları tətbiq etməyin və nəticələri qiymətləndirməyin yollarını öyrənmiş, kurikulum və təlimin əsaslarını problem həllinə əsaslanan və layihələrə əsaslanana təlim üsulları ilə mənimsəmişlər. Həmçinin, dördüncü “özünü-təkmilləşdirmə” və etmişdir ki, bunun da real məktəb şəraitində həyata keçirilməsi planlaşdırılmışdır.

Məqsəd “Təhsilin əsasları” fənninin tədrisinin dördüncü semestrinin proqramı üzrə həyata keçirilmiş məktəb təcrübələrinin təşkilinə dair əldə edilmiş nəticələri pedaqoji təhsilin məzmun və texnologiyalarının mərhələləri baxımından dəyərləndirilmək, əldə edilmiş təcrübəni təhlil etmək mübadilə və təhlil etməkdir.

“Təhsilin əsasları” fənni çərçivəsində gələcək müəllimlərin məktəb təcrübəsinin yeni

modeli işlənib hazırlanmışdır. Təcrübə edilmiş model pedaqoji təhsilin məzmun və texnologiyalarının beş mərhələsindən son iki – “özünü-təkmilləşdirmə” və “özünürealizə” baxımından böyük əhəmiyyət daşıyır.

Bu tədqiqatda “Vəziyyətin öyrənilməsi” (Case study) metodundan istifadə edilmişdir. Schramm (1971) vəziyyət araşdırmalarını qərarlar toplusu kimi təsvir edir: nə üçün qəbul edildi, necə həyata keçirildi və nəticə nədir. Tədqiqatçılar göstərir ki, bu yanaşma araşdırmaçılara real həyat hadisələrinin əhəmiyyətli cəhətlərini yerində və tam şəkildə öyrənməyə imkan verir. Bu yanaşma Azərbaycan Respublikasının üç pilot ali təhsil müəssisəsində tətbiq edilmiş “Təhsilin əsasları” fənninin məzmununun təhlilində yararlı hesab edilmişdir.

Üç semestr ərzində auditoriya şəraitində tədris edilmiş məsələlərin real məktəb şəraitində tətbiqi və təcrübəsi dördüncü semestrin plan-proqramının əsasını təşkil etmişdir. Məlumdur ki, müəllim müəllim kimi sinifdə formalaşır. Bu səbəbdən 60 saat auditoriya, 60 saat da təcrübə saatını əhatə edən dördüncü semestrə gələcək müəllimlərin bütün əvvəlki semestrlər ərzində öyrəndiklərini məktəbdə və sinifdə tətbiq etmələri nəzərdə tutulmuşdur. Bu səbəbdən Təhsil Nazirliyinin müvafiq əmrinə əsasən 24 yanvar-11 fevral 2011-ci il tarixlərində Təhsil Nazirliyinin tabeliyində olan 132-134 nömrəli təhsil kompleksində “Təhsilin əsasları” fənni üzrə üç ali təhsil müəssisəsinin (ADPU, AMİ və onun 12 filialı, GDU) müəllimləri təlim-təcrübə məşğələləri keçmişlər. Gələcək müəllimlərin təcrübə zamanı yerinə yetirəcəkləri bütün fəaliyyətlər əvvəlcədən həmin fənni tədris edən fənn müəllimləri tərəfindən yerinə yetirilmişdir. Təcrübənin nəticələri barədə sabiq Təhsil Nazirliyin rəsmiləri və 132-134 nömrəli təhsil kompleksinin rəhbərliyinin qarşısında təcrübə rəhbəri və müdavimlər tərəfindən hesabat təqdimat edilmişdir. Hazırda kursdan keçirilmiş həmin ali təhsil müəssisəsinin müəllimlərinin rəhbərliyi altında Bakı şəhərinin 7, 23, 190, 177, 18, 82 nömrəli məktəbləri və Heydər Əliyev adına liseydə,

Sumqayıt şəhərinin 5 və 27 nömrəli məktəblərində, Gəncə şəhərinin 1 və 39 nömrəli məktəblərində, Mingəçevir şəhərinin 15 nömrəli məktəbində, Ağcabədi rayonunun 8 nömrəli şəhər məktəbində, Cəlilabad rayonunun 1 nömrəli şəhər məktəbində, Quba rayonunun 4 nömrəli şəhər məktəbində, Şəki rayonunun 10 nömrəli şəhər məktəbində, Zaqatala rayonunun 1 nömrəli

şəhər məktəbində, Şamaxı rayon 5 nömrəli şəhər məktəbində, Salyan rayon 1 nömrəli şəhər məktəbində gələcək müəllimlər üç həftəlik təcrübəni başa vurmuşlar. “Məktəbin və sinfin idarəedilməsi, təlim və tədrisin təşkilinin metodologiyası və praktikası” adlanan bu bölmənin materialları üzrə gələcək müəllimlər aşağıdakı fəaliyyətlərə cəlb edilmişlər:

Cədvəl 1. “Təhsilin əsasları” fənni üzrə “Məktəbin və sinfin idarə edilməsi, təlim və tədrisin təşkilinin metodologiyası və praktikası” bölməsinin tədris planı

	Təcrübədə			Auditoriyada
	Həftə	Gün	Saat	Saat
BÖLMƏ VƏ YARIMBÖLMƏLƏR	3	15	60	32
Məktəbin və sinfin idarəedilməsi metodologiyası və praktikası	1	5	20	14
Məktəb sənədlərinin qanunverici sənədlər və dövlətin yürütdüyü təhsil siyasəti baxımından araşdırılması		1	4	3
Məktəbdə mövcud vəziyyətin araşdırılması		1	4	3
Sinifdə mövcud vəziyyətin araşdırılması		3	12	8
Təlim və tədrisin təşkili metodologiyası və praktikası	2	10	40	18
Sınıf müəlliminin perspektiv və cari planlaşmalarının təhlili		2	8	4
Qarşılıqlı dərş nümayişdirmə-dərsdinləmə və nəticələrin dəyərləndirilməsi		8	32	14

Məktəbin və sinfin idarəedilməsi metodologiyası və praktikası” yarım bölməsi üzrə nəzərdə tutulmuş fəaliyyətlər aşağıdakı ardıcılıqda həyata keçirildi. Əvvəlcə, tələbələr məktəb sənədlərini qanunverici sənədlər və dövlətin yürütdüyü təhsil siyasəti baxımından araşdırdılar. Bu sənədlər sırasına məktəbin nizamnaməsi, pedaqoji şuranın, direktorun, direktor müavinlərinin, ibtidai təhsil üzrə metodbirləşmə sədrinin və ibtidai sinif müəllimlərinin fəaliyyət planları daxil edilmişdir. Gələcək müəllimlər məktəbin nizamnaməsini araşdırarkən məktəbin qarşısında duran məqsədlər, vəzifələr, təlimin təşkilinə verilən tələblər, müəllim şagird münasibətlərinin müasir təhsil yanaşmaları (mütərəqqi təhsil fəlsəfələri) və hüquqi-normativ və digər sənədlər (Konstitusiyaya, Təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu, Ümumi təhsil məktəbinin nümunəvi Nizamnaməsi, Azərbaycanın qoşulduğu beynəlxalq müqavilələr, İslahat Proqramı) baxımından tədqiq etmişlər.

Pedaqoji şuranın, məktəb direktorunun, direktor müavinlərinin, ibtidai təhsil üzrə metodbirləşmə sədrinin və ibtidai sinif müəllimlərinin fəaliyyət planları Təhsil Nazirliyinin fəaliyyət planı, əmr, sərəncam və təlimatı məktublarının, eləcə də TSİL çərçivəsində müxtəlif komponent-

lər üzrə icra planlarının nəzərə alınması, müxtəlif səviyyələrdə fəaliyyətlər planlaşdırılarkən əlaqəlilik və varisliyin gözlənilməsi baxımından araşdırılmışdır. Respublikanın digər şəhər və rayonlarının tabeliyində olan məktəblərin fəaliyyət planları tədqiq edilərkən həmin şəhər və ya rayonun da fəaliyyət planındakı tədbirlərin məktəbin fəaliyyət planlarında hansı səviyyədə nəzərə alınması öyrənilmişdir. Tədqiqatlar aparılarkən təcrübə iştirakçıları 4 qrupa bölünmüşlər. Qrupların tərkibləri müəyyən edilərkən onların hazırlıq səviyyəsi, məntiqi təfəkkürü, texnologiyalardan istifadə bacarığı, liderlik bacarıqları və s. Baxımından müxtəlif səviyyəli təcrübəçilərin olmasına diqqət yetirilməlidir. Hər qrupda TN və TSİL-in (Təhsil sahəsində islahat Layihəsi) fəaliyyət planlarında aşağıda adı göstərilən problemlər üzrə əlaqəlilik və varisliyin gözlənilməsi baxımından məktəb şurasının, məktəb direktorunun, direktor müavinlərinin, metodbirləşmə sədrinin və sinif müəllimlərinin fəaliyyət planları mərhələdən-mərhələyə araşdırılmışdır:

1. Təhsil Nazirliyinin müvafiq şöbələri üzrə fəaliyyət planı; (bütün qruplara)

2. TSİL-in müxtəlif alt-komponentləri üzrə icra planlar (ayrı-ayrı qruplara):

I qrup: Kurikulum islahatının davam etdirilməsi və kurikulumun tətbiqinə dəstək;

II qrup: Pedaqoji kadrların əlavə təhsil sisteminin müasirləşdirilməsi;

III qrup: Təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsində təhsilalanların qiymətləndirilməsindən istifadə komponenti;

IV qrup: Yeni tədris materiallarının hazırlanması və məktəb kitabxanalarının müasirləşdirilməsi.

Bu zaman fəaliyyət planları həm də təhsilin müxtəlif istiqamətləri üzrə aparılan islahatın yerlərdə tətbiqi, ictimaiyyətin maarifləndirməsi işinin təşkili və qarşıya çıxması ehtimal edilən problemlərin proqnozlaşdırılması baxımından da izlənmişdir.

Qruplar tədqiqatın əlaqələndirmə, şərh etmə, dəyərləndirmə üsullarından istifadə etməklə araşdırmışlar aparmışlar. Hər qrup öz fəaliyyətini yerinə yetirdikdən sonra təcrübəni təşkil edən müəllimin rəhbərliyi və dəstəyi ilə araşdırmaların nəticələri ümumiləşdirilmişdir. Bu zaman ayrı-ayrı komponentlər üzrə TN və TSİL-in fəaliyyət planı kompüter və proyektor vasitəsi ilə geniş monitorda auditoriyaya təqdim edilir, həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuş tədbirlər maddə-maddə oxunur. Müzakirəyə çıxarılan komponent üzrə araşdırma aparan qrup milli səviyyədə icrası nəzərdə tutulmuş tədbirin rayon, məktəb və sinif səviyyəsində müəyyən etdiyi fəaliyyət barədə təklif verir. Digər qruplar da məsələ ilə bağlı öz rəy və təklifləri ilə çıxış edir ki, bu da işin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə xidmət göstərir. Bu yolla qruplar araşdırmalarının nəticələrini təqdim edir, eyni zamanda, qızgın müzakirələrin iştirakçısına çevrilir.

Bu yolla ümumrespublika səviyyəsində nəzərdə tutulmuş vəzifələr müxtəlif səviyyələrdə fəaliyyət göstərən təhsil işçilərinin səlahiyyətləri və məsuliyyətlər çərçivəsində konkretləşir. Beləliklə, milli səviyyədə icrası nəzərdə tutulmuş tədbirlərə əsasən məktəb rəhbərliyinin, metodbirləşmə sədrinin və sinif müəlliminin qarşısında duran vəzifələr müəyyən edilir. Təqdim edilən bu cədvəl islahatın müxtəlif istiqamətləri üzrə icrası nəzərdə tutulmuş tədbirlərin şəhər/rayon, məktəb və sinif səviyyəsində həyata keçirilməsi üçün vəzifə və məsuliyyətlərin bölüşdürülməsi və kollektiv idarəçiliyin təşkili baxımından böyük əhəmiyyət daşıyır. Cədvəli müşahidə edərkən bəzi tədbirlərin müxtəlif səviyyələr üzrə konkretləşdirildiyinin, bəzilərinin isə, konkretləşdirilmədiyinin şahidi olacaqsınız. Bu ondan irəli gəlir ki, istər Təhsil Nazirliyinin, istərsə də TSİL-in fəaliyyət planlarında nəzərdə tutulmuş tədbirlər diqqətlə nəzərdən keçirilir, digər səviyyələrin qarşısına hər hansı vəzifələr qoyan tədbirlər seçilir və onların yerlərdə icrası planlaşdırılır. Bu ya qabaqlayıcı, ya da izləyici tədbirlər ola bilər. Milli səviyyədə elə tədbirlər nəzərdə tutula bilər ki, onların icrası üçün yerlərdə əvvəlcədən hər hansı tədbirin görülməsinə ehtiyac var. Bu zaman yerlərdə qabaqlayıcı tədbirlərin nəzərdə tutulması lazımdır. Elə tədbirlər də var ki, onların icrası üçün milli səviyyədə hər hansı bir tədbirin icrası gözlənilməlidir. Bütün bunlar işin icra vaxtının müəyyən edilməsi ilə tənzimlənir. Təhsilin digər səviyyələri (RTŞ, məktəb, sinif) qarşısına hər hansı vəzifələr qoyan tədbirlər və onların həmin səviyyələr baxımından konkretləşməsinə dair təcrübəçilərin tərtib etdikləri nümunələrdən bir parça təqdim edilir.

Cədvəl 2. Milli səviyyədə müəyyən edilmiş tədbirlərin icrasının məktəb səviyyəsində spesifikasikləşdirilməsinə dair təcrübəçilərin tərtib etdikləri nümunələrdən parça

Gözlənilən yekun nəticə	Vəzifələr	Əsas icra tədbirləri	Baş çatdırma tarixi	Məktəb səviyyəsində	Metodbirləşmə səviyyəsində	Sinif səviyyəsində
Kurikulumlar 8-ci sinfədək tətbiq olunacaqdır	V-XI sinif kurikulumlarının təsdiqi	1.2. Kurikulum layihələrinin ictimai müzakirə üçün dövrə pedaqoji mətbuatda dərc edilməsi və maraqlı qurumlara göndərilməsi		<i>TƏCRÜBƏÇİLƏR TƏRƏFİNDƏN İŞLƏNMIŞDİR</i>		
				<i>Fənn kurikulumları layihələrinin müzakirəsinin təşkili, rəy və təkliflərin RTŞ-a təqdim edilməsi</i>	<i>Fənn kurikulum layihələrinin müzakirəsi, rəy və təkliflərin hazırlanması, məktəb rəhbərliyinə təqdim edilməsi.</i>	<i>Fənn kurikulumlarının araşdırılması və təkliflərin metodbirləşmədə müzakirə edilməsi.</i>

				<i>İcracı - metodbirləşmə sədrləri</i>	<i>İcrası-fənn müəllimləri və metod- birləşmə sədri.</i>	<i>İcrası-fənn müəllimləri</i>
		1.9. Kurikulumların tətbiqinin həyata keçirilməsi		<i>Fənn kurikulumlarının tətbiqi vəziyyətinin öyrənilməsi və əməli köməyin göstərilməsi üçün monitoringlərin keçirilməsi. Nəticələrin təhlil edilməsi, problemlərin aşkar edilməsi və müvafiq qərarların qəbul edilməsi.</i>	<i>Monitoringlərin nəticələrindən irəli gələn problemlərin aradan qaldırılması üçün əlavə treninqlərin təşkili məqsədi ilə mütəxəssislərin dəvət olunması. İşdənkənar vaxtlarda təlim məşğələlərinin keçirilməsi.</i>	<i>Monitoring nəticəsində aşkar edilmiş problemləri aradan qaldırmaq üçün müvafiq məşğələlərdə iştirak etmək, təlimatlara əsaslanaraq işin keyfiyyətini yüksəltmək.</i>
Kurikulumların mənimsənilməsi üzrə maarifləndirmə tədbirləri		2.2. Kurikulum islahatları və kurikulumların mənimsənilməsi barədə maarifləndirmə materiallarının hazırlanması, çapı və yerlərə çatdırılması		<i>Maarifləndirmə materiallarının məktəblərə paylanması və rayon səviyyəsində maarifləndirmə işinin təşkili (yerli mətbuatda yazı, regional TV-də çıxış və seminar, dəyirmi masa)</i>	<i>Maarifləndirmə materiallarının təhlili, onlardan istifadə imkanlarının araşdırılması təhsil iştirakçılarının cəlb edildiyi seminar və dəyirmi masalarda onların müzakirəsi.</i>	<i>Validəyn və şagirdlərlə söhbətlərin aparılması. əldə edilmiş nəticələrlə bağlı materialların metodbirləşməyə təqdim edilməsi.</i>
		2.3. Yeni fənn kurikulumlarının mahiyyəti barədə ictimaiyyəti maarifləndirmək məqsədilə yerlərdə seminar və treninqlərin təşkili		<i>Kurikulum islahatlarını mahiyyəti barədə təhsil işçilərinə və valideynlərə çatdırılması (məktub, veb sahifə, seminar, konfrans, dəyirmi masaların, treninqlərin keçirilməsi vasitəsilə).</i>	<i>Hər bir fənn müəlliminin kurikulum islahatı barədə şagird və valideynlərlə aparılmalı işlə bağlı maarifləndirilməsi məktəbin icması səviyyəsində seminarların, dəyirmi masaların, açıq qapı günlərinin keçirilməsi.</i>	<i>Təhsil iştirakçılarının maarifləndirilməsi (görüşlər, söhbətlər, treninqlər). Validəynlərin müvafiq məşğələlərə cəlb edilməsi (dərslikdən istifadə, ev tapşırığının yerinə yetirilməsində övladına kömək göstərməyin yolları və. s.</i>
		2.4. Fənn kurikulumlarının tətbiqinin nəticələri barədə yerlərdə təhsil işçiləri və valideynlər arasında sorğuların və tədqiqatların keçirilməsi		<i>Fənn kurikulumlarının tətbiqi vəziyyətinin öyrənilməsi məqsədilə təhsil iştirakçıları arasında (şagird, müəllim, valideyn) sorğuların keçirilməsi, nəticələrin təhlili və məlumatların rəhbərliyə çatdırılması.</i>		
		Sorğu və tədqiqatların nəticələrinin təhlilinə görə fənn kurikulumlarının təkmilləşdirilməsi		<i>Aşkar edilmiş problemləri əs etdirən məlumatların və müvafiq təkliflərin əlaqədar təşkilatlara təqdim edilməsi</i>	<i>Aşkar edilmiş problemlərin aradan qaldırılması üçün müvafiq təklifləri hazırlanması və rəhbərliyə təqdim olunması.</i>	

Nəticədə, məktəbdaxili sənədlərin tərtibinin təkmilləşdirilməsinə xidmət göstərən təkliflər hazırlanmışdır.

Təcrübənin ikinci mərhələsində məktəbdə mövcud vəziyyət araşdırılmışdır. Bunun üçün təcrübəçilər məktəbin şəraiti (yeri, əhalisi, sosial vəziyyəti), məktəbdə mühit (mənəvi-psixoloji iqlim), məktəbin maddi-texniki bazası, təhsilin səviyyəsi, eləcə də inkişafın dinamikasını araşdırmışlar. Məktəbin şəraiti tədqiq edilərkən onun yerləşdiyi məkan, şagirdlərin sayı, onların sosial vəziyyəti (valideynlərin təhsil səviyyəsi, iş yerləri və s. məlumatlar) toplanmışdır. Məktəbdə mühit (mənəvi-psixoloji) tədqiq edilərkən məktəb rəhbərliyinin aparılan islahatlarla bağlı məlumatlılıq səviyyəsi və ona münasibəti; məktəb rəhbərliyinin məktəbin idarə edilməsində: (dərs yükünün bölünməsində, dərs cədvəlinin müəyyən edilməsində, valideynlərlə işin təşkilində, məktəbin kollektiv idarə edilməsində, ədalətin və şəffaflığın təmin olunmasında və s.) əldə rəhbər tutduğu prinsiplər; məktəbdə kollektivin üzvlərinin qarşılıqlı münasibətlərinin və əməkdaşlığının səviyyəsi) araşdırılmışdır. Məktəbin maddi-texniki bazası tədqiq edilərkən məktəbin binasının, koridorlarının, sinif otaqlarının, akt və idman zalının təmir və tərtibat baxımından vəziyyəti; məktəb kitabxanasının təmir, tərtibat və təchizat baxımından, eləcə də oxucuların cəlbə baxımından vəziyyəti; məktəbin kompüter laboratoriyalarında texniki avadanlığın sayı, onların işləkliyi, keyfiyyəti, saxlanma şəraiti, vaxtlı-vaxtında müvafiq xidmətlərin göstərilməsi, otaqdan səmərəli istifadənin vəziyyəti öyrənilmişdir. Təhsilin vəziyyəti və inkişafın dinamikası araşdırılarkən buraxılış imtahanlarının nəticələrinə görə əldə edilən nailiyyətin səviyyəsi; həmin nailiyyətlərin oxşar şəraitli digər məktəblərin nailiyyətləri ilə müqayisəsi; müvafiq qərarların qəbul edilməsi, eləcə də beş il ərzində məktəbin nailiyyət keyfiyyətində baş vermiş dəyişikliklər; beş il ərzində məktəbin nailiyyət keyfiyyətində baş vermiş dəyişikliklərin həmin müddət ərzində oxşar şəraitli digər məktəblərin nailiyyət keyfiyyətindəki dəyişikliklərlə müqayisəsi aparılmışdır. Bütün bu fəaliyyətlər sənədlərin araşdırılması, anket sorğularının keçirilməsi, müşahidə, müqayisə və dəyərləndirmə kimi tədqiqat üsulları vasitəsilə həyata keçirilmişdir.

Növbəti mərhələdə sinifdə mövcud vəziyyət araşdırılmışdır. Bu zaman tədqiqatların aparılması üçün dörd sinif müəyyən edilmişdir. Dörd qrupda birləşmiş təcrübəçilər müəyyən edilmiş siniflərdə mövcud vəziyyəti öyrənmək üçün zəruri tədqiqatlar aparmışlar. Bu mərhələdə şagirdlərin fiziki-fizioloji sağlamlığı, idrak səviyyəsi və dərk etmə üsulları, psixi inkişafı və mənəvi-psixoloji vəziyyəti, onların sosial vəziyyəti, habelə hazırlıq səviyyəsi və inkişaf dinamikası araşdırılmışdır.

Şagirdlərin fiziki-fizioloji vəziyyəti tədqiq edilərkən aşağıdakı istiqamətdə işlər aparılmışdır. Şagirdlərin zəif görməsi, pis eşitməsi, nitq qüsuru, dayaq-hərəkət aparatlarındakı problemlər baxımından xüsusi qayğıya ehtiyacının olub-olmaması sənədlərin araşdırılması, müşahidə və müsahibələrin aparılması, test və tapşırıqların keçirilməsi yolu ilə müəyyən edilmişdir. Şagirdlərin oturuşları sıranın və yerin müəyyən edilməsi, parta yoldaşının seçilməsi baxımından, təlim tapşırıqlarının xüsusiyyətləri, eləcə də digər uşaqların həmin uşağa pozitiv münasibətlərinin qurulmasının təşkilində böyük əhəmiyyət daşıyan bu məsələ üzrə məlumatlar toplanmış və şagirdlər haqqında məlumat kartlarına əlavə edilmişdir.

Şagirdlərin idrak səviyyəsi və dərk etmə üsullarını müəyyən etmək üçün tədqiqatlar aparılmışdır. İdrak səviyyəsini müəyyən etmək üçün Benjamen Blumun idrak taksonomiyasının hər altı səviyyəsinə müvafiq sinif səviyyəsindən çıxış edərək tərtib edilmiş test yoxlamaları keçirilmişdir. Yerinə yetirilmiş tapşırıqların səviyyəsinə əsasən şagirdin idrak səviyyəsi müəyyən edilmişdir. Eləcə də, psixologiya elmlər namizədi İradə Quliyevanın araşdırmaları əsasında tərəfimizdən tərtib edilmiş müşahidə vərəqləri vasitəsi ilə şagirdlərin əqli inkişafının ləngiməsi halları müəyyən etmək imkanı verən müşahidələr aparılmışdır. Bundan əlavə, şagirdlərin dərk etmə üsulları müəyyən edilmişdir. Bunun üçün dünya təcrübəsində geniş yayılmış Hovard Qardnerin nəzəriyyəsinə əsasən müəyyən edilmiş səkkiz dərk etmə üsulu baxımından tərtib edilmiş test yoxlamaları keçirilmiş, şagird və valideynlər sorğulara cəlb edilmişlər. Əldə edilən məlumatlar şagirdlər haqqında məlumat kartlarına daxil edilmişdir.

Şagirdlərin psixi inkişafı və mənəvi-psixoloji vəziyyəti tədqiq edilərkən yenə də elmlər

namizədi İ. Quliyevanın araşdırmalarına müraciət edilmiş, onlar əsasında tərtib edilmiş müşahidə vərəqləri əsasında tədqiqatlar davam etdirilmiş, müxtəlif parametrlər üzrə psixi inkişafında ləngimə hallarının olub-olmaması baxımından müşahidələr aparılmışdır. Sınıfdə müvafiq mənəvi-psixoloji mühit yaradılarkən və təlim təşkil edilərkən istifadə etmək üçün toplanmış məlumatlar şagird haqqında məlumat kartlarına daxil edilmişdir.

Şagirdlərin sosial vəziyyətlərini öyrənmək də bir sıra məsələlər baxımından əhəmiyyətli hesab edilir. Belə ki, uşaqların tapşırıqları yerinə yetirmə marağının az olması, oxu və yazı bacarıqlarının zəif olması, ətrafdakılara qarşı aqressiv münasibəti, zorakılığa meyilliliyi, dərslərdən yayınma kimi halların sınıfdəki digər şagirdlərin təlim və tərbiyəsinə mənfi təsir göstərməsinin qarşısının alınması üçün onların sosial vəziyyətinin araşdırılması və həmin şagirdlərlə iş apararkən bu mühüm faktorun nəzərə alınması sınıfdə aparılan ümumi işin keyfiyyətinə ciddi təsir göstərir. Şagirdin sosial vəziyyətindən irəli gələn mənəvi-psixoloji problemlərə və intellektual fərqlərə əhəmiyyət vermək, onları inkişaf etdirib, sinfin və məktəbin ümumi səviyyəsinə çatdırmaq üçün işlər aparmaq çox vacibdir. Sosial fərqlərin araşdırılması və diqqət mərkəzində saxlanması üçün lazım olan məlumatları toplamaq üçün valideynlərin iş yerləri və iş şəraitləri, şagirdlərin qidası və mövsümi geyimi, ailənin tərkibi və ailədə neçənci uşaq olması barədə sənədləri araşdırmaqla, valideyn və şagirdlərlə sorğular keçirməklə və söhbət aparmaqla məlumatlar toplanmış və şagirdlər haqqında məlumat kartına yerləşdirilmişdir.

Şagirdin hazırlıq səviyyəsi və inkişaf dinamikası araşdırılarkən müqayisə və dəyərləndirmə üsullarından istifadə edilmişdir. Summativ qiymətləndirmənin nəticələrinə görə hər bir

şagirdin əldə etdiyi nailiyyətin səviyyəsi müəyyən edilmiş, həmin nəticələrin oxşar səviyyəli digər şagirdin nəticələri ilə müqayisəsi aparılmışdır. Ümumilikdə sinfin nəticələri ilə oxşar səviyyəli digər sinfin nəticələri ilə müqayisəsi edilmişdir. Şagirdlərin inkişaf dinamikasını müəyyən etmək üçün isə son aylar ərzində hər bir şagirdin nailiyyət keyfiyyətində baş vermiş dəyişikliklər izlənilir. Uyğun səviyyəli şagirdlərin nəticələrindəki dəyişikliklər müqayisə edilib, onların inkişafının dinamikası müəyyən edilmişdir. Eləcə də bir sınıfın təlim nəticələrində baş vermiş dəyişikliklər digər sinfin təlim nəticələrində baş vermiş dəyişikliklərlə müqayisə edilmişdir. Beləliklə, siniflərin inkişafındakı dinamika müəyyən edilmişdir. Nəticələrlə bağlı şagird haqqında və sinif haqqında məlumat kartlarında qeydlər aparılmışdır.

Şagirdin maraqları test yoxlamaları və müşahidələr, eləcə də valideynlə söhbət yolu ilə müəyyən edilmişdir. Təlim təşkil edilərkən şagirdin maraq və zövqünün nəzərə alınması, onların nailiyyət keyfiyyətinin yüksəldilməsinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir edən amillərdəndir. Təlim prosesində, eləcə də sınıfdən xaric və məktəbdənkənar işlər aparılarkən bu mühüm amilin nəzərə alınması məqsədi ilə şagirdlər haqqında əldə edilmiş məlumatlar da kartlara daxil edilmişdir.

Şagirdlərin milli-etnik mənsubiyyəti, irqi və dini haqqında məlumatlar da sənədlərin araşdırılması, valideynlərlə söhbət üsulları vasitəsi ilə müəyyən edilmiş və yenə də şagird haqqında kartlara əlavə edilmişdir.

Beləliklə, sınıfdə mövcud vəziyyət araşdırılmış, hər bir şagird haqqında geniş məlumat əldə edilmiş və onların da əsasında hər bir sinif üçün məlumat kartı tərtib edilmişdir. Həmin məlumat kartının forması aşağıda təqdim edilir:

Cədvəl 3. Təcrübəçilər tərəfindən hər şagird üçün tərtib edilmiş "Şagird haqqında məlumat kartı"na dair nümunə

ŞAGİRD HAQQINDA MƏLUMAT KARTI

"Şagird haqqında məlumat kartı" şagirdlə bağlı araşdırmaların nəticəsinə əsaslanaraq yerinə yetirilir. Bu kart oktyabr ayının sonuna qədər işlənilib tamamlanmalıdır. Yuxarı siniflərdə müxtəlif məsələlər baxımından uşaqlar baş vermiş dəyişikliklər araşdırılır.

Səhər, rayon, məktəbin adı _____
Şagirdin adı soyadı atasının adı _____
Tədris ili _____ **Sınıf** _____

I. FİZİKİ FİZIOLOJİ SAĞLAMLIĞI					
	Həkimin rəyi	Müşahidə	Valideynlə söhbət	Test və ya tapşırıq	Nəzərə alınmalı məsələlər
Nitqin inkişafı					
Eşitmə aparatı					
Görmə aparatı					
Dayaq aparatları					
II. SOSIAL VƏZİYYƏTİ					
	Sənədlərin araşdırılması	Müşahidə	Valideynlə söhbət	Şagirdlə söhbət	Nəzərə alınmalı məsələlər
Valideynlərin iş yeri və şəraiti					
Qidası və mövsümi geyimi					
Dərs ləvazimtları ilə təminatı					
Ailənin tərkibi və ailədə neçənci uşaq olması					
III. İDRAK SƏVİYYƏSİ VƏ DƏRKETMƏ ÜSULLARI					
	Müşahidə	Valideynlə söhbət və sorğu		Test və ya tapşırıq	Nəzərə alınmalı məsələlər
Əqli inkişafı					
İdrak səviyyəsi					
Dərketmə üsulu					
IV. PSIXİ İNKİŞAFI VƏ MƏNƏVİ PSIXOLOJİ VƏZİYYƏTİ					
	Müşahidə	Şagirdin özü ilə söhbət	Valideynlə söhbət	Yoldaşları ilə söhbət	Nəzərə alınmalı məsələlər
Psixi inkişafı					
Mənəvi psixoloji stabilliyi					
V. MARAQLARI					
	Müşahidə	Şagirdin özü ilə söhbət	Valideynlə sorğu	Tapşırıq	Nəzərə alınmalı məsələlər
Marağı					
VI. ŞAGİRDİN HAZIRLIQ SƏVİYYƏSİ VƏ İNKİŞAF DİNAMİKASI					
	Sənədlərin araşdırılması		Məlumatların təhlili		Nəzərə alınmalı məsələlər
Diagnostik qiymətləndirmə					
Summativ qiymətləndirmə					
İnkişafın dinamikası					
VII. ETNİK, DİNİ, MİLLİ MƏNSUBİYYƏTİ					
	Sənədlərin araşdırılması	Valideynlə söhbət	Şagirdin özü ilə söhbət	Nəzərə alınmalı məsələlər	
Milliyəti					
İrqi					
Dini					

Bu mərhələ başa çatdıqdan sonra ümumiləşdirmə tədqiqat üsulundan istifadə etməklə “Şagird haqqında məlumat kartları” üzərində iş aparılmış və şagirdlər müxtəlif parametrlər üzrə qruplaşdırılmışlar. Beləliklə, öyrənənlərin fiziki-fizioloji vəziyyəti, idrak səviyyəsi, dərk etmə üsulu, mənəvi-psixoloji vəziyyəti, sosial vəziyyəti, hazırlıq səviyyəsi, inkişaf dinamikası, maraqları, milli-etnik mənsubiyyəti nəzərə alınmaqla bəzi hallarda eynitərkibli, bəzi hallarda qarışıqtərkibli, bəzi hallarda da həm eyni, həm

də qarışıqtərkibli qruplar müəyyən edilmişdir. Təlim təşkil edilərkən düşünülmüş şəkildə müəyyən edilmiş bu cür qruplardan “qrup işi” dərslər formasında təlimin məqsədinə müvafiq olaraq seçilməklə istifadə edilir. Bu da təlimin gedişinə, şagird-şagird münasibətlərinin tənzimlənməsində, eləcə də təlim tapşırıqlarının müəyyən edilməsinə əhəmiyyətli təsir göstərir, təlim keyfiyyətinin yüksəldilməsində böyük rol oynayır. Onlardan bəzi nümunələr nəzərinizə çatdırılır:

Cədvəl 4. “Şagird haqqında məlumat kartları”na əsaslanaraq şagirdlər müxtəlif parametrlər üzrə qruplaşdırılmasına dair nümunə

III. (a) Şagirdlərin dərk etmə üsulu nəzərə alınmaqla qrupların tərkibi (eyni tərkibli)			
I qrup	II qrup	III qrup	IV qrup
Quliyev Kənan	Kərimli Elvin	Nəzərova Xeyransa	Manahova Günay
Rəhimov Arif	Əzizli Əbdüləziz	Şükürova Ceyran	Mustafazadə Esra
Əliyeva Adilə	Aşumova Nigar	Babayeva Nigar	Rüstəməzadə Aydan
Qurbanov Vüqar	Umudlu Bəhram	Məmmədova Gülay	Tağıyev Tofiq
	Əli Şəhla		

III (b) Şagirdlərin dərk etmə üsulu nəzərə alınmaqla qrupların tərkibi (qarışıq tərkibli)			
I qrup	II qrup	III qrup	IV qrup
Quliyev Kənan	Rəhimov Arif	Əliyeva Adilə	Qurbanov Vüqar
Kərimli Elvin	Əzizli Əbdüləziz	Aşumova Nigar	Umudlu Bəhram
Nəzərova Xeyransa	Şükürova Ceyran	Babayeva Nigar	Əli Şəhla
Manahova Günay	Mustafazadə Esra	Rüstəməzadə Aydan	Məmmədova Gülay
			Tağıyev Tofiq

Şagird haqqında məlumat kartlarına əsasən “Sınıfdə mövcud vəziyyət haqqında məlumat kartı” da işləndi. Beləliklə, “Şagirdin məlumat kartı” müəllimlərə şagird haqqında tam məlumat əldə etməyə, “Sınıf haqqında məlumat kartı” isə məktəb rəhbərliyinə hər bir sınıfdə mövcud vəziyyət haqqında tam məlumat əldə etməyə, inkişafı izləməyə imkan verir.

Bundan sonrakı təcrübəçilər müəllimlərin perspektiv planlaşmalarını və fəaliyyət planlarını və sınıfdə mövcud vəziyyət baxımından araşdırmış, onların tərtibi zamanı yol verilmiş boşluqlar müəyyən edilmiş və aradan qaldırılması ilə bağlı tövsiyələr və təkliflər hazırlanmışdır. Eləcə də sınıf müəllimlərinin apardıqları dərslər təlimin təşkilinə verilən tələblər baxımından müşahidə edilmişdir.

Cədvəl 5. Təcrübəçilər tərəfindən hər sinif üzrə tərtib edilmiş "Sinifdə mövcud vəziyyət" kartına dair nümunə

SİNİFDƏ MÖVCUD VƏZİYYƏT

Şəhər, rayon, məktəbin adı Bakı şəhəri Səbail rayonu 132-134 saylı

Müəllimin adı, soyadı, atasının adı Mələhət Şirinli

Tədris ili 2010/2011 Sınıf 2^b

I. FİZİKİ FİZIOLOJİ SAĞLAMLIQ									N
	YÜKSƏK		YAXŞI		ORTA		ZƏİF		NƏTİCƏ
Nitqin inkişafı			18		4		2		
Eşitmə aparatı			12		9		3		
Görmə aparatı			20		3		1		
Dayaq aparatları			24						
II. SOSIAL VƏZİYYƏT									
	YÜKSƏK		YAXŞI		ORTA		ZƏİF		NƏTİCƏ
Valideynlərin iş yerində şəraiti	6		12		4		2		
Qidası və mövsümi geyimi			24						
Dərs ləvazimtları ilə təminatı			24						
III. İDRAK SƏVİYYƏSİ VƏ DƏRKETMƏ ÜSULLARI									N
	YÜKSƏK		YAXŞI		ORTA		ZƏİF		NƏTİCƏ
Əqli inkişafı	15		9						
İdrak səviyyəsi			24						
Dərketmə üsulu (ən çox inkişaf etməsi baxımından)	Bədən kinestik	Lin-qvistik	Məntiqi - riyazi	Vizual-məkan	Səs-musiqi	Fərd-lərarası	Fərd-daxili	Natura-listik	
	4	4	5	4	1				
IV. PSIXİ İNKİŞAFI VƏ MƏNƏVİ PSIXOLOJİ VƏZİYYƏTİ									
	YÜKSƏK		YAXŞI		ORTA		ZƏİF		NƏTİCƏ
Psixi inkişafı	3		19		1		1		
Mənəvi psixoloji stabilliyi			16		5		1		
V. MARAQLARI									
	TƏBİƏT		İDMAN		TEXNOLOGİY A		CANLILAR		NƏTİCƏ
Marağı	6		5		7		6		
VI. ŞAĞİRDİN HAZIRLIQ SƏVİYYƏSİ VƏ İNKİŞAF DİNAMİKASI									
	YÜKSƏK		YAXŞI		ORTA		ZƏİF		NƏTİCƏ
Summativ qiymətləndirmə	10		8		6				
İnkişafın dinamikası	13		4		5		2		

VII. ETNİK, DİNİ, MİLLİ MƏNSUBİYYƏTİ				
	AZƏRBAYCANL I	İSLAM	AVROPOİD	DİGƏR
Milliyəti	21			3
İrqi			21	3
Dini		24		
VIII. SİNFİN TƏRTİBATI VƏ TƏCHİZATI				
	YÜKSƏK	YAXŞI	ORTA	ZƏİF
Təmiri	+			
Cədvəllər və şəkillər		+		
Şagirdlərin əl işləri	+			
Texniki avadanlıqlar	+			
Mebel		+		

Sınıfdə mövcud vəziyyət araşdırıldıqdan və məlumatlardan istifadə etməklə təlimin təşkili ilə bağlı müvafiq işlər aparıldıqdan sonra sinif müəllimlərinin perspektiv və cari dərslər planları təcrübəçilərin tədqiqat obyektinə çevrildi. Sinif üzrə perspektiv (illik) planlaşma sınıfdə mövcud vəziyyət nəzərə alınmaqla tərtib edilib-edilmədiyini müəyyən etmək üçün aparılan araşdırmaların sonunda aşkar edilmiş problemlərlə bağlı təkliflər hazırlanmış və müəllimlərə təqdim edilmişlər. Təvsiyələr hazırlanarkən bir məsələ xüsusilə vurğulanmışdır ki, müxtəlif müəlliflər qrupu tərəfindən tərtib edilmiş illik planlaşma nümunələrindən istifadə edildiyi təqdirdə, onlara yaradıcı yanaşmaq və sinfin mövcud vəziyyətinə uyğunlaşdırmaq vacibdir. Əks halda konkret sınıfdə mövcud vəziyyətə uyğun olmayan bir illik plan-proqram özünü doğrultmayacaq və bütün şagirdlərin nəzərdə tutulmuş standartlara cavab verməsi mümkün olmayacaqdır.

Sınıf müəllimlərinin cari planları isə dərslər müşahidə edilməklə araşdırılmışdır. Müəllimlər dərslə başlamazdan əvvəl dərslər planını müşahidəçi təcrübəçilərə təqdim etmiş, sonra isə dərslər aparmışdır. Dərslər planı baxımından dərslər gedişini müşahidə edən təcrübəçilər təqdim edilmiş müşahidə vərəqləri baxımından təlimin təşkili dəyərləndirmiş, dərslər və dərslər planlarını müəyyən edilmiş tələblər baxımından sinif müəllimlərinin iştirakı ilə müzakirə etmişlər.

Növbəti mərhələdə isə müəllimin perspektiv planı üzrə apardığı təlim-tədrisin davamı olaraq sınıfdə mövcud vəziyyət nəzərə alınmaqla

gələcək müəllimlər tərəfindən dərslər planları tərtib edilmiş, müvafiq təlim materialları hazırlanmış, sinif müəllimin və digər təcrübəçilərin iştirakı ilə dərslər nümayiş etdirmişdir. Dörd sınıfdə qırx səkkiz saat ərzində təcrübəçilər tərəfindən nümayiş etdirilən dərslər hər iş gününün sonunda kollektiv şəkildə müzakirə edilir, dərslər təşkilində əldə edilmiş uğurlar və yol verilmiş nöqsanlar qeyd edilir və növbəti dərslərdə dərslər aparacaq təcrübəçilər üçün istiqamət olurdu. Tələblərə iki və ya daha artıq dərslər aparmağa imkan yaradılırdı ki, əvvəlki dərslərdə yol verilmiş nöqsanların aradan qaldırılması üçün müvafiq işlər aparılsın. Təcrübəli sinif müəllimləri bu dərslərdən çox bəhrələndiklərini dəfələrlə bildirmişlər. Üç həftə ərzində aparılmış təcrübə başa çatanda əldə edilmiş nəticələr üzrə ümumiləşdirilmələr aparılmışdır.

Aparılmış təcrübələrin sonunda əldə edilmiş nəticə ondan ibarət olmuşdur ki, təcrübənin proqramı, yuxarıda qeyd edildiyi kimi, tərtibi gələcək müəllimlərin “özünüinkışaf”ı və “özünürealizə”sinə geniş imkanlar yaratmışdır. Təcrübəçilər əvvəlki üç mərhələdə əldə etdikləri bilik, bacarıq və dəyərləri dörd və beşinci mərhələdə təkmilləşdirərək, təcrübədə sərbəst tətbiq edir. Nəzərə alınmalıdır ki, pedaqoji təhsilin məzmun və texnologiyalarının mərhələləri yalnız bir fənn çərçivəsində tərtib edilmişdir. Bütün Tədris planı bu mərhələliyin gözlənilməsi məntiqi ilə tərtib edildiyi təqdirdə nəticələrin dəfələrlə yüksək olması gözlənilə bilər.

Problemin aktualığı. “Təhsilin əsasları” fənninin üç semestri ərzində pedaqoji təhsilin məzmun

və texnologiyalarının beş mərhələsindən üçü reallaşdırılmışdır. Dördüncü semestrə “Məktəbin və sinfin idarəedilməsi və təlim prosesinin təşkili” bölməsi çərçivəsində gələcək müəllimlərə özünütəkmilləşdirmə və özünüreallaşdırma imkanları yaradan məktəb təcrübəsinin yeni modelinin işlənilib hazırlanmasına ehtiyac yaranmışdır.

Problemin yeniliyi. “Təhsilin əsasları” fənni çərçivəsində gələcək müəllimlərin məktəb təcrübəsinin yeni modeli diqqət mərkəzinə gətirilmişdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalə doktorant və dissertantlar, müəllimlər üçün faydalı olacaqdır.

Rəyçilər: *ped.ü.elm.dok., prof. P.B. Əliyev,*
ped.ü.fəls.dok., dos. M.S. Kazımov
Redaksiyaya daxil olub: 02.02.2022